Rayzan Asinşar **zazapel.blogspot.com**
07.02.2015

ZAZACADA BAZI FİİL EKLERİ

1.Zazacada "-iy,-n,-niy" ekleri türemiş fiil ekleridir

-îy - olmak dönüşmek (geçişsiz)
-n -yapmak,etmek,ettirmek
-nîy - edilmek,yapılmak,dönüştürülmek

2.Zazacada **yeni fiil**ler (-iy,-n,-niy) ekleri yardımı ile oluşturulur.

Pak>Pakîyene
Paknaene
Paknîyaene

3.Yabancı dillerden alınan fiiller de (-iy,-n,-niy) ekleri yardımı ile zazacaya uyumlu yeni fiil haline getirilir.

Park>Parkîyene
Parknaene
Parknîyaene

4."Kerdene" ve "bîene" yardımıyla oluşturulan bileşik fiillerde fiil kısmı bu sözcüklerdir.Bunların yanındaki sözcükler değil.Ayrıca bu sözcükler düzensizdir.Bunların yardımıyla oluşturulan bileşik fiiller de düzensiz fiil olacaktır.Düzensiz fiillerin de sayıca çoğalmasına katkı sunacaktır.

Park kerdene
Park bîene

5.Eski geçmiş zaman eki değişime uğradığı için geçmiş zaman ekindeki "t" ünsüzü fiillerin çoğunluğunda geçmiş zaman çekiminde bulunmaz.

6.Zazacada yeni fiillerde şimdiki zaman eki "**-en**" geçmiş zaman eki "**-a**" dır.

7.Zazacada yeni fiiller ve yeni olmayıp da bu ekleri alan fiiller düzenlidir.

8.Zazacada şimdiki zamanda "**-en**" geçmiş zamanda "**-ıt**" alan fiiller kendi içinde düzenlilik göstermekle birlikte yeni fiiller "-a" geçmiş zaman ekiyle çekimlendiği için bu "**-ıt**" eki düzenli fiil eki olarak alınamaz."-**It**" alan fiiller eski fiillerin düzenlileridir ve sayıları "**-a**" alanlara göre sınırlıdır.

9.Mastar ekleri fiilin dili geçmiş zaman ortacına eklenir.Bu eski daha eski fiiller de kendisini gösterir.Bunlar düzensiz fiillerdir.

Fiil mastarı	Fiil kökü	Dili geçmiş eki	Mastar eki
Kerdene	ker	d	ene
Mendene	man	d	ene
Şıkıtene	şık	ıt	ene

10.Zazacada yeni fiiler ve geçmiş zaman eki değişime uğramış daha eski fiillerde mastar eki geçmiş zaman ortacına eklenirken bazı yöresel ağızlarda araya "-y" girer.Bu çeşitli yazarlar tarafından kaynaştırma ünsüzü olarak benimsenir.

Bıyene
Şıyene
Vıraziyayene

Parkîyayene
Pakîyayene

11.Zazacada -miş yapılı ortaç eki "-î" ve "-y" olarak kullanılmaktadır.Ancak bu ekler fiilden geçmiş zaman anlamlı sıfat yapım eki ile aynı şeydir.Bunlar sıfat fiil ekleridir.

Ey kıtab guretî bî	**(almış idi)**
O mamosta bîy bî	**(olmuş idi)**
O tıya ra şiy bî	**(gitmiş idi)**
Arabe uca de parkîyay bî	**(park olmuş idi)**

Mastar	Dili ortaç	Mişli ortaç
Bıyene	Bı	Bıy
Şıyene	Şı	Şıy
Vırazîyayene	Vırazîya	Vırazîyay

12.Zazacada mastar eki dili geçmiş ortaca eklenir.Düzensiz olup da sonu ünlü ile bitenler ve "-a" alan düzenlilerde araya "y" ünsüzüsün katılması bu ekin -miş yapılı ortaca eklenmesi durumu ortaya çıkarır.

Bıy ene
Şıy ene
Vıraziyay ene

13.Yöresel ağızlarda dili geçmiş zaman içinde "y" eklenmektededir.Bu kullanım da mastar ekine "y" eklemek de doğru kullanım değildir

Şımîyayene-içilmek
Çay şımıyay- içildi

Kurallı çekim

Fiil mastarı	Fiil kökü	Dili geçmiş eki	Mastar eki
Bıene	b	ı	ene
Şıene	şo>ş	ı	ene
Vırazîyaene	Vırazîy	a	ene
Parkîyaene	Parkîy	a	ene
Pakîyaene	Pakîy	a	ene

-Ene Mastar eki

Sesliden sonra	Sessizden sonra
Bîene Ş îene Daene Vırazîyaene	Kerdene Mendene Ardene Şıkıtene

14.Mastar eki "-ene" için geçerli olan kurallı çekim dili geçmiş ortaca eklenen "-îs" eki içinde geçerlidir.Ancak bazı fiilerde "-îs" eklenirken oluşan durum tamamen yöresel gelenek düzensizliğidir.

Örnek 1

Mastar	kök	-îy	Dili geçmiş	y	-îs	
Bîene	b	-îy	-a	-y	-îs	bîyayîs
Şıene	ş	-îy	-a	-y	-îs	şîyayîs

Örnek 2

Mastar	kök	Dili geçmiş	y	-îs	
Daene	d	-a	-y	-îs	dayîs
Vırazîyaene	vırazîy	-a	-y	-îs	vırazîyayîs

Kurallı çekim

Sesliden sonra	Sessizden sonra
Bıîs (Bîyaîs) Şıîs (Şîyaîs) Daîs Vırazîyaîs	Kerdîs Mendîs Ardîs Şıkıtîs